

יש אומרים שבריייתא זו הובאה כדבר לעצמו [ואין גורסים 'אי משכחת להו לא תימא להו...'], שאין ראייה כלל לנידון הראשון, כי שם מדובר שאויר מפסיק בין המוזות למשקוף, ואילו כאן בכיפה אין אויר מפסיק.

דף יב

'אי אמרת בשלמא לחיין וקורה משום הכי אמר וכי לסותמו אני צריך...'. ואם תאמר אם כן מדוע לא אמר לו 'בני עשה לחי אחר וקורה?' – נראה שאותו תלמיד עשה גם קורה כשיטת רבי אליעזר רבו שהיה מבית שמאי, אלא היה סבור שדי בלחי אחד עם הקורה, ושומר ר"א 'לחיים' כלומר אף לחיים בלא קורה, אבל כל שכן די בלחי וקורה. ואמר לו רבי אליעזר: לא כי אלא לחיים דוקא (עפ"י רשב"א ריטב"א. וע' חדושים ובאורים. והר"ן נטה מפירוש זה).

'וכי לסותמו אני צריך' – מזה הוכיחו בירושלמי (מובא בראשונים) שסובר רבי אליעזר כרבי יוסי שהלחי רחבו שלשה, שאם כחכמים שאמרו כלשהו, אין כאן סתימה.

'בפסי חצר'. התוס' עמדו על שינוי הלשון בכל מקום בין 'לחי' במבוי ל'פס' בחצר. ונראה שחצר תחילת עשייתו בארבע מחיצות גמורות, והנידון הוא כשנפרץ וכפי הרגיל נשארים בו פסים. מה שאין כן המבוי, תחילת עשייתו בשלש מחיצות והנידון הוא בתיקון הצריך לרוח רביעית, ובוה אומרים שצריך לעשות 'לחי' שהיא תוספת משהו על הכתלים.

ומזה הטעם נראה שהחמירו חכמים בחצר יותר ממבוי, כי בחצר ניכרת פריצתו שהרי עושים בו שימושים צנועים ובדרך כלל הוא סתום מארבע רוחות, משא"כ מבוי (עפ"י חדושים ובאורים [באור דברי הרשב"א בתשובה ח"ה רג]). ונראה שלכך אין החצר ניתרת בקורה, כי קורה אינה אלא משום היכר וזהו רק במבוי שאינו צריך אף מדרבנן אלא ג' מחיצות, אבל חצר דרכה בארבע מחיצות לכך אין די בקורה. ע' אבני נזר א"ח ש).

'ברוח אחת בארבעה...'. ושומר רבי יוחנן 'פסי חצר צריכין שיהא בהן ד' – על פס אחד דיבר, ו'פסי חצר' דעלמא אמר. ואם תאמר, מדוע לא נפרש שני פסים שיש בכל אחד שני טפחים? – אין לומר כן, כי מנין ללמוד שיעור של שני טפחים, וודאי או שיעורו במשהו או בשלשה טפחים שיצא מתורת לבוד, או בארבעה שהוא דבר חשוב (ריטב"א).

'אמר ליה: ואנא לא ידענא, דעובדא הוה בדורא דרעותא...'. פירוש: לא ידעתי לתרץ שני מאמרי שמואל אולם מעשה אני יודע שרב יהודה עשה כשמועתו להתיר חצר בפס אחד (ריטב"א). הריטב"א גרס 'עובדא הוה...'. [ולא 'דעובדא']. וכן הוא בכמה כתבי יד. וכן מטבע הלשון בשאר מקומות כגון זה. ובתורת חיים גרס 'דעובדא' כמו לפנינו, ופירש כך: וכי איני יודע שכן עשה רב יהודה מעשה, וא"כ גם אם שמואל לא אמר שחצר ניתרת בפס אחד, עדיין נכונים דברי בשם רב יהודה שהורה כן למעשה.

'קל הוא שהקלו חכמים במים' – מפני שהוא דבר הנצרך תדיר (עפ"י חדושי הר"ן מה).

'ואיבעית אימא דרב אחלי גופיה תנאי היא'. יש מפרשים [דלא כרש"י] שהכוונה למחלוקת רשב"ג

וחכמים דלהלן האם 'לבוד' הוא פחות מארבעה או משלשה טפחים, שרב אחלי נקט כרשב"ג אבל לדידן אין לבוד אלא פחות משלשה טפחים.
 ובוה מוכן פסק הרמב"ם שנקט שיעור מבוי שלשה טפחים ולא ארבעה כרב אחלי (עפ"י מאירי).

(ע"ב) זאיזו היא חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה אלא בפס ארבעה, כל שמרובעת... אי ארכה יתר על רחבה הוה ליה מבוי ומבוי בלחי וקורה סגיא'. ובוה חלוק החצר מהמבוי, שהמבוי שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו אינו ניתר בלחי וקורה אלא בפס ארבעה, אבל החצר שארכה יתר על רחבה אין בה תנאי זה ובכל ענין ניתרת בלחי וקורה.

ויש לתמוה: מבוי שאין בו בתים וחצרות, מי מוציאו מכלל 'חצר'? ואפשר שמדובר כשחצר אחת פתוחה לתוכו, ומשום כך יצא מתורת חצר וצריך פס ארבעה (עפ"י ר"ן). והתוס' פרשו משום שהמבוי קרוב לרשות הרבים יותר מחצר, לכך צריך בתים וחצרות פתוחים לו. [וצ"ע לדבריהם בחצר הסמוכה לרה"ר, האם תורת 'מבוי' יש לה הגם שעשויה לשימושי הבית ולא להילוך או שמא לא חילקו חכמים בין חצר לחצר].

א. הריטב"א פירש שהחצר, מפני שיש בה דיורים ותשמישי קבע, לפיכך ניתר בלחי וקורה כל שארכו יתר על רחבו, ואילו במבוי שאין בו הרבה דיורים ותשמישים, אינו ניתר אלא בבתיים וחצרות פתוחים לו שאז דיוריו רבים. ולפי"ז נראה שמבוי שאין בו לא חצר ולא בתים, הואיל ואין בו דיורים ושימושים קבועים, אינו ניתר בלחי וקורה ובוה הוא יצא מתורת חצר. ונראה שגם הר"ן יודה לדבר אלא לפי שאין מצוי מבוי כזה לכך העמיד בשיש לו חצר אחת.

ואולי גם מבוי שיש בו בית אבל אינו שטח פרטי, הואיל ואין אדם עושה בו תשמישים צנועים כבתוך שלו שהרי הרבים רשאים להיכנס לשם, אינו כחצר ולא ניתר בלחי וקורה. וצ"ב.

ב. בשו"ת הרשב"א (ח"ה רג) פירש הטעם שאין מבוי ניתר בלחי וקורה אלא אם בתים וחצרות פתוחים לו, כי כשאין שם דיורים רבים, עושים שם יותר תשמישים צנועים לפיכך צריך מחיצות גמורות יותר כחצר. וצריך לבאר לפי"ז מדוע חצר שארכה יותר על רחבה ניתרת בלחי וקורה ואילו מבוי שאין לו בתים וחצרות גרע ממנה, הלא כל מה שהחמירו בו להצריך בתים וחצרות הוא מפני שדומה לחצר. וצ"ל שהחמירו במבוי יותר מחצר משום קרבתו לרה"ר, ומצטרפים כאן שני טעמים להחמיר בו; שעושים בו שימושים צנועים וגם קרוב לרה"ר. אך יותר נראה שהרשב"א הולך לשיטתו בחידושו כאן שמסכים לדעת הראב"ד שהחצר לעולם חמורה מהמבוי ואינה ניתרת אלא בפס ארבעה.

ויש סוברים שגם החצר שארכה יתר על רחבה אינה ניתרת בלחי וקורה אלא אם יש לה שאר תיקוני מבוי, וכל שאין פתוחים לה בתים וחצרות אחרות אינה ניתרת בלחי וקורה (עפ"י רבנו יהונתן ומאירי).

דף יג

'לא אמרה רבי עקיבא אלא לחדד בה התלמידים' – שיוסיפו חכמה על חכמתם משום קינאה, וקנאת סופרים תרבה חכמה, שמתוך כך יאמרו הם דברים שיפסוק הלכה כמותם. פירוש אחר: לחדד התלמידים – אם ימצאו לה קושיא (עפ"י מאירי. כפירוש הראשון נקטו התוס' והריטב"א ועוד. וכפירוש השני נראה מתוך דברי הריב"ש סו"י שעה).

ומאחר שאמר תחילה שלא אמר רבי ישמעאל דבר זה, שוב אין חשש תקלה באמרו הלכה כאותו תלמיד [הגם שתתכן נפקותא בדבר לענין חצר שפתחה פחות מד' אמות, שהרי בחצר אנו פוסקים כרבי אליעזר להצריך שני פסים, ואם בית שמאי מודים במבוי פחות מד' אמות אפשר שהוא הדין לרבי אליעזר], לפיכך לא חשש לומר זאת (עפ"י ראשונים).

ואין כאן דבר שאינו אמת, כי כוונתו היתה רק לשבח טעמו של התלמיד, ומשמעות 'הלכה' [או 'נראים'] היינו כהלכה וכראוי דיבר כי דבריו נכוחים מצד הסברא, אעפ"י שלאמיתו של דבר לא אמרה רבי ישמעאל.